

Coronadebatten präglas av egendomliga uppfattningar om vad som är vetenskap

Dagens Nyheter den 12 december 2021

Den svenska coronahanteringen har sedan pandemins start kritiserats för att vara senfärdig och otillräcklig. Samtidigt har många försvarat den med argument om att den skulle vara mer vetenskapligt grundad och mindre känslostyrd än strategierna i andra länder. Debatten kännetecknas av en ovanligt hård polarisering.

Två kvalificerade bedömningar av den svenska pandemihanteringen har nyligen publicerats. Coronakommissionens slutsats, som delvis byggde på ny forskning om hur smittan importerades till Sverige, var att särskilt skyddsåtgärderna vårvintern 2020 infördes alltför långsamt. Kommissionen kritiserade bland annat också att provtagning och smittspårning i stor skala tog alltför lång tid att starta samt att åtgärder som senare vidtogs – till exempel karantän av personer som varit i nära kontakt med smittade, trängselbegränsningar i handeln och munskyddsrekommendationer i kollektivtrafiken – till en början avvisades av Folkhälsomyndigheten.

I slutet av november kom slutrapporten från Vetenskapsakademiens (KVA:s) expertgrupp om covid-19. Gruppens bedömningar ligger nära Coronakommissionens. Man konstaterar att "tidig kontroll av smittspridningen på samhällsnivå och snabbt insatta åtgärder för särskilt utsatta grupper i befolkningen är avgörande för hur en pandemi utvecklas". Den svenska strategin kritiserar för att inte tillräckligt ha försökt begränsa importsmitta på ett tidigt stadium. Folkhälsomyndighetens information på viktiga punkter betecknas som "motsägelsefull och osaklig". Det gäller främst myndighetens "invändning mot användning av munskydd, liksom att man tidigt bortsåg från risken att individer med presymptomatisk eller asymptomatisk infektion skulle kunna smitta".

Det är anmärkningsvärt att de väl underbyggda slutsatserna i såväl Coronakommissionens delbetänkande som KVA-gruppens rapport inte verkar avsätta några spår hos många av dem som försvarat Sveriges pandemihantering. Ett illustrativt exempel är en närmast devot hyllningsartikel om Anders Tegnell av Maria Taranger, överläkare och områdeschef vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset, i Dagens Samhälle (3/12) med rubriken "Tack, Tegnell för att du har lett oss genom pandemin!".

Artikeln refererar Tegnells uttalande under en föreläsning för Göteborgs Läkaresällskap om hur den svenska förvaltningsmodellen med fristående myndigheter, som styrs av generaldirektörer och inte av politiker, "borgar för beslut som i högre grad bygger på evidens i stället för politiska opinioner". Taranger avslutar med hur glad hon är att leva i ett land "där tilliten till myndigheter fortfarande är stor och där vi låter vetenskap och kända fakta styra snarare än magkänslan".

Kontrasten är slående mellan ovanstående panegyriska beskrivning av den svenska covidhanterings vetenskapliga underbyggnad och KVA-rapportens kritik av att Folkhälsomyndighetens rekommendationer länge inte beaktade de tydliga indikationer som fanns på

att symptomfria kan vara smittsamma, att smittan kan vara luftburen och att munskydd kan minska smittriskerna.

Det är ett grovt misstag att se det som ovetenskapligt att i ett osäkert läge vidta åtgärder som kanske har effekt på smittspridningen och som vetenskapligt att vänta med åtgärder tills man är säker på att de har effekt. Detta är i stället en fråga om värderingsmässiga – och i grunden politiska – avvägningar mellan sannolikt minskade hälsorisker och möjliga ekonomiska samt andra konsekvenser av proaktiva åtgärder. Man kan ha olika uppfattningar om vad som moraliskt är mest lämpligt. Men det har inget att göra med om man vägleds av vetenskap eller inte.

Det är belysande hur KVA-rapporten mottagits på sina håll. Sveriges Radios Studio Ett (30/11) hade ett inslag i samband med att rapporten publicerades. Det fokuserade på expertgruppens förslag om att det, mot bakgrund av hur pandemin hanterats, borde inrättas ”en oberoende expertenhet med hög vetenskaplig kompetens” inom smittskyddsområdet för att ge regering, ansvariga politiker och myndigheter ett bredare beslutsunderlag.

I inslaget ställde programledaren den ledande frågan ”När det kommer sådana här rapporter brukar det vara bra att kunna läsa mellan raderna, vad ser du där?” till radions vetenskapscommentator Ulrika Björkstén. I sitt svar betecknade hon gruppen som ”självutnämnd”. Hon betonade hur gammalt groll om hur det tidigare Smittskyddsinstitutet uppgått i Folkhälsomyndigheten kunde ligga bakom slutsatserna. Mer rimligt hade varit att framhålla expertgruppens vetenskapliga kompetens – meritmässigt betydligt högre än hos Folkhälsomyndighetens tjänstemän – och att fokusera på sakargumenten.

Sammanfattningsvis är det svårt att förstå uppfattningen att pandemistrategin skulle ha speglat ett mer vetenskapligt förhållningssätt i Sverige än i jämförbara länder. KVA-gruppens rapport pekar på motsatsen. Däremot har besluten hos oss grundats på andra värderingsmässiga avvägningar. Men dessa har inte redovisats tydligt och har gjorts av en myndighet som inte har det politiska mandat för dem som borde krävas.

Lars Calmfors